

גומרה של תורה

שיר השירים רבה א ט – סעודה לגומרה של תורה¹

"ויקץ שלמה והנה חלום" (מלכים א ג טו) – אמר ר' יצחק: חלום היה עומד על כנו²: חמור נוהק והוא יודע על מה נוהק, צפור מצויץ והוא היה יודע על מה מצויץ. מיד: "ויבוא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית ה' ויעל עולות ויעש שלמים ויעש משתה לכל עבדיו" (מלכים א ב טו)³ – אמר ר' אלעזר: מכאן שעושיין סעודה לגומרה של תורה.⁴ אמר ר' יודן: ללמדך שכל מי שמלמד תורה ברבים זוכה ששורה עליו רוח הקודש. שכך עשה שלמה שלמד ושרתה עליו רוח הקודש ואמר ג' ספרים: משלי וקהלת ושיר השירים.⁵

מסכת שבת דף קיח עמוד ב – אביי עושה יום טוב לחכמים

ואמר אביי: תיתי לי, דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן.⁶

רמב"ן שמות פרק כד פסוק יא – מקור בספר שמות

וטעם וישתו - שעשו שמחה ויום טוב, כי כן חובה לשמוח בקבלת התורה, כאשר צוה בכתבם כל דברי התורה על האבנים: "וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך" (דברים כז ז). וכתוב בשלמה (דהיי"ב א יב) החכמה והמדע נתון לך וגוי, מיד ויבא ירושלים ויעש משתה לכל עבדיו (מ"א ג טו). ואמר רבי אלעזר מכאן שעושיין משתה לגמרה של תורה (שיר השירים רבה א ט). ונאמר בדוד אביו בהתנדבם לבנין בית המקדש: "ויזבחו לה' זבחים ויעלו עולות לה' וגוי ויאכלו וישתו לפני ה' ביום ההוא בשמחה גדולה" (דברי הימים א כט כא - כב), ואף כאן ביום חתונת התורה כן עשו.⁷

שו"ת מנחת יצחק חלק ב סימן צג – מנהג ארץ ישראל מול מנהג בבל

ומכאן סמכו לעשות שמחת תורה כמבואר בטור שולחן ערוך (אורח חיים תרס"ט), הרי נאמר ב' מיד ויבא ירושלים שגמר כל התורה מיד ועשה סעודה לגמרה, וגם בשמחת תורה כתב שם בסוף ים של שלמה בהחילוקים

¹ ראה דרשה מקבילה בתחילת קהלת רבה א א. שם מובא הכל בשמו של ר' יצחק וכאן בשמם של שלושה דרשנים.

² היינו התקיים החלום. את הביטוי "על כנו" שאל הדרשן מספר דניאל פרק יא פסוקים כ כא לח) שם הוא קשור במעמדו של המלך. רש"י שם מפרש: "ויחזק על בסיסו" ואבן עזרא מפרש שם: "על כנו - על מתכונתו".

³ שלמה התעורר מהחלום ומצא שאכן קבל את כל החוכמה ששאל. ראו מלכים א פרק ג בו נגלה הקב"ה אל שלמה בבמה בגבעון ואומר לו: "שאל מה אתן לך, ושלמה עונה (בחכמתו) מבקש את חכמת המשפט: "וַנִּתֵּן לְעֶבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ לְשֹׁפֵט אֶת עַמְּךָ לְהִבִּין בֵּין טוֹב לְרָע כִּי מִי יוּכַל לְשֹׁפֵט אֶת עַמְּךָ הַקָּבֵד הַזֶּה". וחז"ל מפרשים שהיא חכמת התורה כולל ידע כללי, כולל שפת החיות! האם גם זה תורה? כן. ראה סוכה כח ע"א על חוכמתו של רבי יוחנן בן זכאי שידע גם משלות שועלים ושיחות דקלים).

⁴ אולי לא נלמד מכאן שכשמימיים ללמוד פרק בשפת החיות, משלי שועלים ושיחות דקלים (מדעי הטבע) עושים סעודה לגומרה של תורה, אבל נראה שכן נוכל ללמוד מכאן שחשוב לשלב את חכמת הטבע בלימוד התורה.

⁵ לאיזו "גומרה של תורה" מתכוון המדרש? מה בדיוק גמר כאן שלמה? אם נחבר את ר' יצחק ור' יודן נאמר שהיו כאן שתי "גמירות". האחת שקבל את החכמה והתורה, כולל ידיעת שפת החיות ושרתה עליו רוח הקודש, ו"גומרה" הוא אולי גמר החלום (הנבואה); והשנייה שסיים כתיבת שלושת ספריו שיר השירים, קהלת ומשלי. כך או כך, מדרש זה משמש מקור ראשי למגוון שמחות של "סיום התורה" (גומרה של תורה): סיום כתיבת ספר תורה, סיום לימוד של חלק משמעותי בתורה: חומש ומסכת וכו' וגם שמחה כללית של סיום המחזור השנתי של הקריאה בתורה, סיום מחזור הדף היומי ועוד. כולם נלמדים ממדרש זה.

⁶ הגמרא שם מביאה סדרה של חכמים המשבחים את עצמם על מעשים טובים ומצוות שהקפידו לקיים (מתחיל מהקפדה על עונג שבת, ראה שם). ואביי מעיד על עצמו ("תיתי לי" - יבוא עלי אם לא עשיתי כך וכך) שכאשר ראה תלמיד חכם (צורבא מרבנן) שהשלים ללמוד מסכת, עשה יום טוב לחכמים. זה מקור שני למנהג לשמוח ב"גומרה של תורה" שמובא בספרות ההלכה והשו"ת. ראה למשל שו"ת באר שבע סימן ע (רבי יששכר בער, פוזן פולין 1550, אוסטרליץ מורביה 1623), אשר מוסיף גם מקור שלישי מיום טוב שעשה כהן גדול במוצאי יום הכיפורים (גם זה "גומרה של תורה"? וזה לשונו: "... ראה וסמך למנהג לשמוח בענין מצוה לעשות סעודה מהא דאיתא במדרש רבה בתחילת שיר השירים: ויבא ירושלים ויעמוד לפני ארון ברית וגו' - א"ר יצחק מכאן שעושיין סעודה לגמרה של תורה. וכדאיתא בפרק כל כתבי: אמר אביי: תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה עבידנא יומא טבא לרבנן. וכדאיתא ביומא פרק בא לו ויר"ט היה עושה כהן גדול לאוהביו בשעה שיצא בשלום מן הקדש": ראו גם שו"ת יביע אומר (ר' עובדיה יוסף) חלק ד-א"ח סימן יג: "... השלמת ספר אין לך מצוה גדולה מזו ובפרט כשדעתו להתחיל ספר אחר ... והכי נמי בשבת (ק"ט): כי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתא עבידנא יו"ט לרבנן. ומכאן נהגו כל ישראל ליתן שבח והודייה למקום ולפרסם אותה שמחה שזכו לכך ועושיין סעודה בעת שמסיימין, ומוכח נמי דאפילו מי שלא סיים מסכתא זו מצוה רבה שישמח עם המסיים מדקאמר עבידנא יו"ט לרבנן וכו'".

⁷ במקומות רבים נדרשת אכילה ושתיה זו של "אצילי בני ישראל" מיד לאחר מתן תורה (שמות כד, סוף פרשת משפטים) לגנאי. ראה ויקרא רבה כ י, במדבר רבה טו כד ועוד, שמשם קבלו נדב ואביהו את עונשם משום שחזו בשכינה בעת שאכלו. אבל לפי רמב"ן זו הייתה שמחת תורה הראשונה! (ראה גם גמרא ברכות יז ע"א בעניין קצת אחר). הרי לנו מקור קדום עוד יותר, הרבה לפני שלמה, כהן גדול ואביי. שים לב שגם כאן, כמו במדרש שיר השירים רבה, השמחה היא קודם כל על קבלת התורה, לא על סיומה. אגב, מוסיף לנו רמב"ן מקור נוסף מספר דברי הימים משמחה שעשה דוד על ההכנות לבניית בית המקדש והעברת המלוכה לשלמה. מה כאן "גומרה של תורה"? אולי בסוף תהיה לנו תשובה.

שבין בני ארץ ישראל ובין בני בבל (אות מ"ח), דבני בבל עושים שמחת תורה בכל שנה ושנה בחג הסוכות, ובני איי אין עושים שמחת תורה אלא לשלש שנים ומחצה וביום שישלמוהו, עיין שם.⁸

דברים רבה ח ג – סיומים קטנים

הטיפש הזה נכנס לבית הכנסת ורואה אותם עוסקים בתורה. והוא אומר להם: היאך אדם למד תורה תחילה? אומרים לו: תחילה קורא במגילה ואח"כ בספר ואח"כ בנביאים ואח"כ בכתובים.⁹ משהוא גומר את המקרא שונה את התלמוד ואח"כ בהלכות ואח"כ באגדות.¹⁰ כיון ששומע כך אומר בליבו: אימתי אני למד כל זאת? וחוזר מן השער. אמר רבי ינאי: למה הדבר דומה? לכיכר שהיה תלוי באויר. טיפש אומר: מי יוכל להביאו? ופקח אומר: לא אחד תלה אותו? מביא סולם או קנה ומוריד אותו.¹¹ כך כל מי שהוא טיפש אומר: אימתי אקרא כל התורה? ומי שהוא פיקח מהו עושה? שונה פרק אחד בכל יום ויום עד שמסיים כל התורה כולה.¹²

מסכת אבות פרק ב משנה טז – לא עליך המלאכה לגמור

הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה. אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא.¹³

מדרש משלי (בובר) פרשה יד – משה לא סיים את התורה

אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן: באותה שעה בקשו כל ישראל לרגום את יהושע באבנים, אילולי שירד עמוד הענן והפסיק בינו לבין ישראל. אמרו ישראל למשה: סיים לנו את התורה. נשתכחו המסורות ממה ולא היה יודע מה להשיב. והיה משה נכשל ונופל על פניו ואמר: רבשי"ע טוב מותי מחיי.¹⁴

⁸ בעל מנחת יצחק (רבי יצחק יעקב וייס נולד בפולין 1902, אב בית דין של העדה החרדית, נפטר בירושלים 1989) מזכיר לנו את מנהג קריאת התורה בארץ ישראל שהיה של מחזור תלת וחצי שנתי. מתי בדיוק עשו שמחת תורה בארץ ישראל? ראה מאמרו של [שלמה נאה: סדרי קריאת התורה בארץ ישראל: עיון מיוחד](#), תרביץ, טבת-אדר תשנ"ח שסוקר בהרחבה את מנהג ארץ ישראל שהיה מבוסס על מחזור גדול של שבע שנים, בתוכו השלימו שני סבבים, כל אחד בן שלוש שנים ומחצה, של קריאת התורה. ומדבריו עולה שהמחזור הגדול הסתיים תמיד בסוף שנת השמיטה ושמחת תורה של ארץ ישראל חברה למצוות הקהל המוזכרת בספר דברים לא י"ב: "... מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות ... תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם. הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך וכו' ". ראה דבריו [מעמד – מצוות הקהל](#) בפרשת וילך. ונהגו כך גם אחרי החורבן, עד שגבר מנהג בבל שבו אנו נוהגים היום של מחזור חד-שנתי. המחזור הפנימי של שלוש שנים ומחצה לא הסתיים במועד מדויק וחל פחות או יותר בסביבות חנוכה-פורים של השנה הרביעית למחזור השמיטה. ממנהג ארץ ישראל זה יש לנו ראייה הן לשמחת תורה קבועה בלוח השנה (המחזור הגדול) ששורשיה במצווה מפורשת בתורה – מצוות הקהל והן לשמחות תורה של "סיומים" למיניהם שחלים מתי שחלים. ובאשר לשמחת תורה של פעם בשבע שנים, יש לנו דבר דומה בימינו: סיום הדף היומי שנעוץ גם הוא פעם בשבע שנים, אלא שעד כמה שידוע לנו אין הוא חל במועד מסוים.

⁹ מגילה היא חלק מספר תורה, פרשה למשל, שהייתה נכתבת לעצמה לצורך לימוד. דרגה גבוהה יותר הוא "חומש". השלם הוא "ספר" או "ספר תורה" המכיל את כל חמשת החומשים וכן הוא בנביאים ובכתובים. האם היו עושים לטיפש זה גם סעודת מצווה אחרי כל ספר על מנת למשוך את ליבו ללמוד עוד ועוד עד שיסיים כל התורה? אולי כן כפי שאמר אב"י לעיל על השלמת מסכת. וכפי שמובא בשר"ת יביע אומר בסוף הערה 6. ולעניין הקריאה בציבור נפסק "אין קוראים בחומשים בבית הכנסת מפני כבוד הציבור" (ובודאי לא במגילות וגם לא בהפטרות). ראה הדיון בנושא זה במסכת גיטין ס ע"א.

¹⁰ והיכן המשנה, תוספתא ומדרשי ההלכה? על סדר הלימוד: מקרא, משנה, מדרש, תלמוד, הלכות, אגדה וכו' יש מקורות רבים והוא עניין לעצמו שמן הסתם כבר דנו בו רבים וטובים.

¹¹ ובמקבילות (במקור למדרש זה, ויקרא רבה יט ב ושיר השירים רבה ה ח, הנוסח הוא: "הרי אני מביא שני קנים ומספקם זה לזה ומורידו". ראה גם שיר השירים רבה א ח: "משל לבאר עמוקה ... ולא הייתה בריה יכולה לשתות ממנה. בא אדם אחד וסיפק לה חבל בחבל, משיחה במשיחה ודלה ממנה ושתה". ראה שם הסימן כולו בשבח האגדה כמפתח לתורה ובשבח שלמה המלך כאחד מראשוני בעלי האגדה (דברינו [בשבח האגדה](#) בפרשת עקב). ראו גם דרשות רבות על הפסוק "וקובץ על יד ירבה" (משלי יג יא), כגון ספרי דברים פ"סקא מח: "כך תלמידי חכמים למד שנים שלשה דברים ביום שנים שלשה פרקים בשבת שנים שלש פרשיות בחדש נמצא מעשיר". הרבה למידות קטנות, הרבה "סיומים" ו"גמירות" מקומיים וקטנים, פעם בשנה סיום כללי וציבורי, מיד התחלה חדשה וביני לביני נמצא האדם מעשיר ומחכים. זה כל הסוד. ראה דברינו [לא נפלאות היא ממש](#) וכן [לא בשמים היא](#) בפרשת נצבים.

¹² הסוד של הפקח ויתרונו על הטיפש (העצלן?) טמון בפסוק "וקובץ על יד ירבה" ובגמירות וסיומים רבים. כל יום או שבוע: פרק במקרא, פרק במשנה, סוגיה בתלמוד, רש"י על פרשת השבוע וכו'. ומסיומים קטנים כאלה (עם כיבוד ובלו כיבוד) מגיעים לסיום גדול: שמחת תורה, השלמת סבב הדף היומי, השלמת המשנה היומית, פרשות השבוע וכו' (חובה עם כיבוד ראוי כפי שראינו בתחילת הדף). ומיד לאחר "הגמר הגדול", חזרה לסיומים וגמירות יום-יומיות ושבועיות שהם בסופו של דבר סוד גומרה של תורה. (אם אפשר בכלל "לגמור את התורה"). טיפש מסתכל על "הסיום הגדול" ולפיכך לא יודע היכן להתחיל. הפקח רואה לפניו אינסופיות של סיומים והתחלות וזורם איתם. וזו כידוע כל המהות של שמחת תורה: סיום ומיד התחלה חדשה-ישנה "מבראשית". אם כך, אז כאן גם המקום להזכיר שלגמור הוא גם במשמעות פשוטה של ללמוד. ומכאן המונח גמרא. ראו גמרא חגיגה טו ע"ב על רבי מאיר ש"גמר תורה" מפיו של אלישע בן אבויה. הוא אלישע שבשמו (לא בכינוי "אחר") מובא במסכת אבות פרק ד משנה כ: "הלומד ילד למה הוא דומה? לדין כתובה על נייר חדש. והלומד זקן למה הוא דומה? לדין כתובה על נייר מחוק".

¹³ ברור ש"מלאכה" כאן היא תורה. ובמקבילה במסכת אבות דרבי נתן נוסח א פרק כז הלשון היא ברורה: "הוא היה אומר: לא כל התורה כולה אתה מקבל עליך לגומרה ואי אתה בן חורין לפרוש הימנה. אלא כל המרבה ומוסיף מוסיף שכר הרבה".

¹⁴ סיום התורה כאן הוא לכאורה עניין אחר שקשור יותר לחילופי דורות ומנהיגים ופחות לשמחת תורה. ראה דברינו [חילופי דורות ומשמרות](#) בפרשת פנחס. אבל ביום זה בו אנו מסיימים את התורה אנו קוראים גם על מות משה. אז אולי יש קשר. מי לנו גדול

מסכת תמורה דף טו עמוד ב – אחרי משה גמירה של לימוד והתחדשות

תנן התם: משמת יוסף בן יועזר איש צרידה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים בטלו האשכולות - איש שהכל בו. ואמר רב יהודה אמר שמואל: כל אשכולות שעמדו להן לישראל מימות משה עד שמת יוסף בן יועזר היו למדין תורה כמשה רבינו, מכאן ואילך לא היו למדין תורה כמשה רבינו.¹⁵ והאמר רב יהודה אמר שמואל: שלושת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה! דאישתכח להו - אישתכח, ודגמירן להו - הוו גמירי כמשה רבינו.¹⁶

פירוש מלבי"ם תורה אור דברים לג ב פרשת וזאת הברכה – גמר הקבלה

"וואתה"¹⁷ - הוא הזמן הרביעי שהוא עת כריתת ברית ערבות מואב כמו שכתבנו שאחרי שנהיו עובדי ה' מאהבה התעוררו מעצמם לברית ההיא לקבל עליהם ועל זרעם, לשמור את כל דברי התורה, וגם נכנסו בְּעֶרְבֹת על אחרים. ומעת הזאת הסכים ה' להשכיח שכינתו בתוכם לעולם. ששורש את"ה יורה בכל מקום על התמדת הדבר ההוא שמה:¹⁸ ... ואחרי גמר משנה התורה נִתְּפְנּוּ בשם עם קדוש כמו שכתוב: "וה' האמירך היום וגו' ולהיותך עם קדוש וגו'". (דברים כז). ... כי רוב התורה נתן ה' בסיני ובחורב והרבה בכל הלי"ח שנים, ובעת משנה התורה נתוספו הרבה דינים, וגם בעת ברית ערבות מואב נתחדשו דברים. וגם מפני שהברית הזאת הוא ע"י התעוררות ישראל וקבלו מאהבה. והוא גמר הקבלה על כל התורה נחשב כאילו קבלו אז.¹⁹

מסכת פסחים דף סח עמוד ב – חגיגה בעצרת, בשבועות – מתן תורה

רב יוסף ביומא דעצרתא אמר: עבדי לי עגלא תלתא. אמר: אי לא האי יומא דקא גריס, כמה יוסף איכא בשוקא?²⁰

חג שמח**שישו ושמוחו בשמחת תורה****מחלקי המים**

ממשה ואף הוא לא סיים (ללמד) את התורה. לא עליך המלאכה לגמור ואף אדם לא יכול לומר שלמד את התורה כולה (ראה סנהדרין סח ע"א). ה"סיום" האמיתי שהאדם יכול ליחל לו הוא בהעברת הדגל לדורות הבאים שימשיכו במסורת הלימוד. לא רק מעבר מסוף ספר דברים לתחילת ספר בראשית ומעבר משנה לשנה, אלא גם מעבר מדור לדור, מאב לבן ומרב לתלמידו. ראה בגמרא יבמות קיט ע"ב את הפועל גמ"ר במשמעות של לימוד לאחרים: "דקא מגמר לאחרינ".

¹⁵ ראה שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ד סימן לו שמסביר שעד שמת יוסף בן יועזר היו למדין תורה כמשה רבינו ולא שוכחים. ועל זה בדיוק באים בהמשך דברי רב יהודה בשם שמואל, ששכחו אבל ידעו לגמור כמו משה. כך גם בהמשך הגמרא שם שליבם התמעט (ששכחו), אבל ידעו לגמור (ללמוד ולחדש ולהחזיר את הידע) כמו שהיה אצל משה. ומיוחדות דורו של יוסי בן יועזר צריכה עיון נוסף, ראה המשך הגמרא שם שמביאה את התוספתא שקובעת שבדורו של יוסי בן יועזר "לא היה בהם שום דופי".

¹⁶ מדרש זה ממשיך את המדרש הקודם ומתאים ליום שמחת תורה בו אנו קוראים על מותו של משה. שמחים בגומרה של תורה ומציינים את העברת השרביט בין הדורות. שזהו גומרה ותחילתה של התורה במעגל אינסופי וחוצה דורות. בין העברית לארמית, השורש גמ"ר הוא גם לומד ומחדש וגם מסיים ומתחיל. ואם לאורך ירדת הדורות נשתכחו הלכות שלימדנו משה (נגמרו), מה שחזר ונלמד ע"י חכמי הדורות הבאים היה לא פחות מדרגת גמירתו של משה: "מה שנשכח – נשכח (נגמר בעברית), אבל מה שנלמד והתחדש בדורות הבאים (נגמר בארמית, הינו נלמד והוסק), היה בידיעה שאינה פחותה מזו של משה. בהקשר זה ראה המשך הגמרא בתמורה שם: "אמר רב יהודה אמר שמואל: שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. אמרו לו ליהושע: שאל! אמר להם: לא בשמים היא. ... תשש כוחו של יהושע, ונשתכחו ממנו שלש מאות הלכות, ונולדו לו שבע מאות ספיקות, ועמדו כל ישראל להרגו ... במתניתין תנא: אלף ושבע מאות קלין וחמורין, וגזירות שוות, ודקדוקי סופרים נשתכחו בימי אבלו של משה. אמר רבי אבהו: אעפ"כ החזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפולו". ראה דברינו [סיני או עוקר הרים, סודרן או פילפון](#).

¹⁷ דרשה זו מיוסדת על הפסוק הפותח את ברכת משה (ההקדמה): "ויאמר ה' מסיני בָּא וְזָרַח מְשִׁיעֵר לְמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פְּאָרָן וְאָתָה מִרְבֵּית קֹדֶשׁ מִיַּמֵּינוּ אֲשֶׁר דָּת לְמוֹ". פסוק זה מזכיר את מעמד הר סיני ועל כך מרחיב מלבי"ם.

¹⁸ ראו ספרי דברים פרשת וזאת הברכה פיסקא שמג ש"אתה" הוא לשון ארמי (ואחד מארבע הלשונויות בהם נגלה הקב"ה בסיני: עברית, ערבית, רומית, ארמית). הרי לנו שוב שילוב העברית והארמית בגומרה של תורה כפי שממשיך מלבי"ם לפרש.

¹⁹ בפרשת וזאת הברכה נסגר המעגל שנפתח במתן תורה. בשמחת תורה אנחנו מסיימים (גומרים) את קריאת חמישה חומשי תורה בכלל, ואת ספר דברים משנה תורה, בפרט - ספר בו נתוספו לא מעט דינים והלכות והתחדשו דברים. ראה דברינו [ספר דברים – משנה תורה](#) בפרשת דברים. בברית ערבות מואב הושלם בקדושה ובאהבה תהליך מתן תורה שהחל בספר שמות פרשת יתרו. בברית זו היא "גמר הקבלה על כל התורה" ונחשב כאילו קבלוה אז.

²⁰ תרגום חופשי בעזרת פירוש שטיינזלץ: רב יוסף ביום העצרת (חג השבועות) אמר: עשו לי עגל משולש (עגל מובחר). אמר: אם לא יום זה של חג עצרת, מתן תורה שגרם שיש תורה – כמה "יוסף" יש בשוק (שרק משום חשיבות לימוד התורה נעשיתי רב וחייב אני לשמוח במיוחד ביום זה). ראו בסוגיה שם שהכל הוא פיתוח של מחלוקת ר' יהושע ור' אליעזר על "חציו לה' וחציו לכם", ובעצרת גם ר' אליעזר מסכים שיש "חציו לכם" משום שזה יום מתן תורה. לעיל כבר ראינו שגומרה של תורה קשור קשר הדוק לנתינתה. כל סיום וגמר כאמור לעיל הוא גם התחלה חדשה. אז אם בגומרה של תורה יש לשמוח במאכל ומשתה כפי שראינו בשני המדרשים הקודמים, אז כך גם ביום נתינתה בחג השבועות. ופירוש מלבי"ם יאמר שהכל הוא המשך ונתינה אחת ארוכה שהשתרעה על שלושים ושמונה שנים.